

УДК 336.717

Черкашина К.Ф.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ДЕПОЗИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

DEPOSIT ACTIVITY OF BANKS IN UKRAINE: REALITIES AND PROSPECTS

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються основні перспективи вдосконалення депозитної політики на макро- та мікрорівнях. Цінові інструменти депозитної політики, як правило, більш ефективні, але український досвід засвідчує їх низьку ефективність в Україні в даний час. Основні аспекти депозитної політики повинні бути направлені на підвищення довіри до банківської системи України з боку громадськості. На макроекономічному рівні, необхідно внести певні зміни стосовно діяльності та ресурсної бази Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. На мікрорівні слід запровадити високий рівень якості депозитних послуг.

Ключові слова: депозитна діяльність, облікова ставка, Фонд гарантування депозитів, депозитна послуга, банкрутство банків.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются основные перспективы совершенствования депозитной политики на макро- и микроуровнях. Ценовые инструменты депозитной политики, как правило, более эффективны, но украинский опыт указывает на достаточно низкую их эффективность в Украине в настоящее время. Основные аспекты депозитной политики должны быть направлены на повышение доверия к банковской системе Украины со стороны общественности. На макроэкономическом уровне необходимо внести определенные изменения в деятельность и наполнение Фонда гарантирования вкладов физических лиц. На микроуровне следует направить усилия на повышение качества депозитных услуг.

Ключевые слова: депозитная деятельность, учетная ставка, Фонд гарантирования депозитов, депозитная услуга, банкротство банков.

ANNOTATION

The main prospects for improving deposit policy both at the macro and at the micro level are analyzed in the article. Pricing instruments of deposit policy are usually more effective, but the Ukrainian experience shows low efficiency of them nowadays in Ukraine. The main aspects of deposit policy should be increasing public confidence to the Ukraine banking system at the macro and the micro levels. At the macroeconomic level, it is necessary to make certain changes in the activity and in the finance of the Deposit Guarantee Fund. At the micro level, the highest level of quality of deposit services should be ensured.

Keywords: deposit activity, discount rate, Deposit Guarantee Fund, deposit service, bank failures.

Постановка проблеми. Основною складовою ефективною діяльністю будь-якого комерційного банку, а також базою для здійснення активних операцій є наявність достатньої ресурсної бази, що включає як власні кошти, так і інші ресурси, залучені з різних джерел.

Для здійснення активних операцій та забезпечення бажаного рівня доходів банку необхідно мати достатню кількість депозитних ресурсів, оскільки саме залучені кошти є оптимальним варіантом в умовах ринкової економіки.

Різка девальвація гривні, нестабільний стан окремих великих банків, значна кількість банкрутств у банківській сфері негативно вплинули на довіру населення, яке має заощадження як у національній, так і в іноземній валютах. В українському фінансовому секторі склалася критична ситуація, коли вкладники, втративши довіру до банківських установ, почали забирати гроші з депозитних рахунків. В умовах фінансової кризи це питання стає найбільш важливим, адже масове вилучення депозитів вкладниками значно погіршує ліквідність банків, перед банками постає питання залучення нових коштів та утримання існуючих вкладників. Саме від ефективності здійснення депозитної діяльності залежить фінансова стабільність банку, його подальше існування, прибутковість, платоспроможність та надійність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню основних аспектів складної і багатопланової проблеми формування ефективною депозитної політики комерційних банків присвячені роботи вітчизняних вчених, зокрема, А. Гальчинського, О. Дзюблюка, В. Коваленко, І. Лютого, В. Міщенко, А. Мороза, С. Науменкової, М. Савлука та ін. [1–4].

Виділення невирішених раніше частин. Не дивлячись на значну увагу з боку як західних, так і вітчизняних науковців, економічні та фінансові потрясіння висувають все нові та нові вимоги до банківських установ щодо удосконалення існуючих та розробки нових підходів щодо підвищення ефективності депозитної політики. Тому питання вдосконалення залучення та управління депозитних коштів потребує постійного доопрацювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз основних аспектів депозитної політики банків України та розробка пропозицій щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для подолання значного темпу інфляції, який є характерним для 2015 р., Національний банк України вирішив проводити жорстку монетарну політику, скоротивши пропозицію грошей та підвищивши розмір облікової ставки. Останнє спричинило зростання ставок за депозитами, що, в свою чергу, мало би збільшити обсяги депозитів на рахунки як фізичних, так і юридич-

них осіб. Проте офіційна статистика, розміщена на сайті Національного банку України, свідчить, що обсяг депозитів у національній валюті в лютому зменшився на 1,7% (з початку року – на 3,6%) – до 352,7 млрд. грн., що відбулося за рахунок зменшення залишків на рахунках фізичних осіб на 3,8% (з початку року – на 6,0%) – до 184,2 млрд. грн., водночас вклади юридичних осіб збільшилися на 0,7% (з початку року відбулося їх зменшення на 0,9%) – до 168,4 млрд. грн. [5].

Обсяг депозитів в іноземній валюті за місяць знизився на 3,7% (з початку року – на 7,3%) – до 18,0 млрд. дол. США, у тому числі юридичних осіб – на 0,2% (з початку року на 4,2%) – до 5,5 млрд. дол. США, фізичних осіб – на 5,1% (з початку року – на 8,7%) – до 12,5 млрд. дол. США [5].

Якщо порівняти динаміку депозитів на початок світової фінансової кризи, слід зазначити, що саме у 2008 р. вперше за останні п'ять років Національний банк України зафіксував нехарактерне для весняного сезону зменшення обсягу депозитів вітчизняної банківської системи – на 2,6 млрд. грн., при цьому зменшилися як валютні вклади (на 1,5 млрд. грн.), так і гривневі (на 1,1 млрд. грн.). Зменшення депозитних ресурсів привело до зниження обсягу ресурсної бази, відобразилось на зростанні активів банківської системи, темпи якого вже у травні 2008 р. становили лише 1%, у порівнянні з 4,1% відповідного періоду минулого року [6].

Але при цьому слід зазначити, що негативні тенденції щодо обсягів депозитів 2008 р. здаються взагалі незначними у порівнянні з сьогоденням.

Динаміка депозитів, залучених депозитними корпораціями (крім Національного банку України), представлена у таблиці 1.

Таблиця 1
Депозити резидентів, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України), за період 2005–2015 рр.

Період	Залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.	Темпи росту по відношенню до попереднього періоду, %
2005	134 754	-
2006	185 917	138
2007	283 875	153
2008	359 740	196
2009	334 953	93
2010	416 650	124
2011	491 756	118
2012	572 342	116
2013	669 974	117
2014	675 093	101
2015	663 223	98

Джерело: розраховано автором на основі [7]

Аналізуючи дані таблиці 1, можна стверджувати, що за останні 10 років в Україні спостерігалось два етапи зменшення обсягу депозитів

резидентів, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України): у 2008 р., а також у 2014 р., причому дана тенденція зберігається і на поточний момент. При цьому слід зазначити, що падіння обсягу на початок 2015 р. становить лише 2% (воно є, на перший погляд, незначним) у порівнянні з 2014 р., тому що дані у таблиці представлені у гривневому еквіваленті, а, отже, за рахунок різкої девальвації, депозити в іноземній валюті – подорожчали.

Проаналізуємо динаміку депозитів резидентів у розрізі строків погашення (табл. 2).

Аналізуючи таблицю 2, можна стверджувати, що найбільша питома вага належить депозитам на вимогу: причому у 2005 р. питома вага останніх дорівнювала 38%, то у 2015 р. – 39% відповідно, тобто майже не змінилася. У той час як ситуація з депозитами на строк більше ніж два роки зазнала змін: у 2007 р. питома вага останніх становила 8%, а у 2015 р. – лише 4%.

Проаналізуємо динаміку депозитів резидентів у розрізі валют (табл. 3).

Аналізуючи таблицю 3, можна зробити висновки, що до 2009 р. в Україні переважали депозити у національній валюті більшою мірою, у той час коли у 2009 р. їх питома вага майже зрівнялася. Така ситуація склалася насамперед у зв'язку з заборонаю дострокового зняття депозитів у іноземній валюті.

Отже, аналіз динаміки депозитів за останні 10 років потребує розробки якісно нових підходів як на макроекономічному, так і на мікрорівні до удосконалення депозитної політики в Україні.

Основною перешкодою для зростання депозитних джерел банку є ризик неповернення коштів вкладникам. Першим випробуванням вітчизняної банківської системи був початок світової фінансової кризи. Так, у період з 1992 по 2008 р. в Україні припинили свою діяльність 10 банків: «Слов'янський», «Україна», «Прем'єрбанк», «ОЛБанк», «ІнтерКонтинент-Банк», «Росток-банк», «Наш банк», «Алонж», «КУБ», «Гарант». При цьому слід зазначити, що лише два перші належали групі найбільших банків. За даними Національного банку України, близько 3% усіх вкладників, або 29 327 чоловік, втратили свої вклади. Отже, можна стверджувати, що більшість депозитів збанкрутілих банків були компенсовані їх вкладникам, і вирішальна роль у цьому процесі належала Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який було створено у 1998 р.

Подальше розгортання світової фінансової кризи, внутрішня політична та економічні кризи в Україні привели до більш жаклимих наслідків, внаслідок чого, згідно даних Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, визначено наступний перелік банків, у яких призначено тимчасову адміністрацію або ж вони ліквідовуються, а саме: ПАТ «Банк «Київська Русь», ПАТ «АСТРА БАНК», ПАТ «КРЕДИТПРОМБАНК», ПАТ «ОМЕГА БАНК», АТ «Дельта Банк», ПАТ «АКБ «КИЇВ»,

ПАТ КБ «СТАНДАРТ», ПАТ «ЗЛАТОБАНК», ПАТ «ЕНЕРГОБАНК», ПАТ «КБ «НАДРА», АТ «ІМЕКСБАНК», АБ «УКООПСІЛКА», ПАТ «ПРОФІН БАНК», ПАТ «УКРБІЗНЕСБАНК», ПАТ «БАНК КАМБІО», ПАТ «ВБР», ПАТ «БГ БАНК», ПАТ «ЛЕГБАНК», ПАТ «ВіЕйВі Банк», ПАТ «МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК», ПАТ «МЕЛІОР БАНК», ПАТ «ІНТЕРКРЕДИТБАНК», ПАТ «КБ «АКСІОМА», ПАТ «ПРАЙМ-БАНК», АБ «ПОРТО-ФРАНКО», Банк «Демарк», АТ «КБ «ЕКСПОБАНК», ПАТ «ГРІН БАНК», ПАТ «АКТАБАНК», ПАТ «КБ «АКТИВ-БАНК», ПАТ «ТЕРРА БАНК», ПАТ «КБ «УФС», АТ «БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА», АТ «ЄВРОГАЗБАНК», АТ «ФІНРОСТБАНК», ПАТ «СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК», ПАТ «АКБ Банк», ПАТ «Західнкомбанк», ПАТ «КБ «ПІВДЕНКОМБАНК», ПАТ «КБ «ПРОМЕКОНОМБАНК», ПАТ «КБ «ІНТЕРБАНК», ПАТ «БАНК ФОРУМ», АТ БАНК «МЕРКУРІЙ», АТ «БРОКБІЗНЕСБАНК», ПАТ «РЕАЛ БАНК», ПАТ «КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «ДАНІЕЛЬ», АТ «БАНК «ТАВРИКА», АТ «ЕРДЕ БАНК», ПАТ «АКБ «БАЗИС», ПАТ «Інноваційно-промисловий банк» [8]. При цьому слід зазначити, що гарантована сума відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб на сьогоднішній момент становить 200 тис. грн., що

є значно меншою за більшість вкладів фізичних осіб. При цьому повернення коштів юридичних осіб взагалі Фондом гарантування вкладів фізичних осіб не гарантується [8].

Слід зазначити, що в більшості розвинутих країн дана проблема вже давно вирішується за допомогою створення різноманітних фондів страхування депозитів (ФСД). Серед різних національних ФСД не існує єдності в тому, які саме види депозитів в банку підлягають страховому покриттю. Лише 10 з національних ФСД у світі страхують всі види депозитів. Сучасні ФСД страхують депозити як фізичних, так і юридичних осіб, оскільки економічна суть вкладу не залежить від особи вкладника. В Україні страхування підлягають лише вклади фізичних осіб.

Виходячи з цього, ми вважаємо за доречне в Україні гарантувати повернення депозитів незалежно від особи вкладника, тобто як фізичним, так і юридичним особам. Такий крок дасть змогу залучити більшу суму коштів за рахунок вкладів юридичних осіб, які в даному випадку стануть більш захищеними, що викличе довіру з боку суб'єктів господарювання. Висновок щодо доцільності гарантування вкладів юридичних осіб зроблено після аналізу динаміки вкладів фізичних осіб та суб'єктів господарювання.

Таблиця 2

Депозити резидентів у розрізі строків погашення, залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.

Період	Усього	У тому числі за строками			
		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років ¹	більше 2 років
2005	134 754	50 634	32 922	51 198	...
2006	185 917	62 557	42 762	80 598	...
2007	283 875	93 404	60 618	106 222	23 630
2008	359 740	107 589	92 912	122 344	36 897
2009	334 953	119 793	135 357	60 425	19 378
2010	416 650	152 477	133 499	106 718	23 956
2011	491 756	174 959	153 983	132 907	29 907
2012	572 342	185 314	187 948	163 861	35 219
2013	669 974	205 565	188 831	249 362	26 216
2014	675 093	250 153	210 442	186 535	27 963
2015	663 223	259 306	201 338	177 398	25 181

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Таблиця 3

Депозити резидентів у розрізі видів валют, залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.

Період	Усього	У національній валюті	Питома вага у національній валюті, %	В іноземній валюті	Питома вага в іноземній валюті, %
2005	134 754	87 769	65,1	46 985	34,9
2006	185 917	115 102	61,9	70 814	38,1
2007	283 875	192 298	67,7	91 577	32,3
2008	359 740	201 835	56,1	157 905	43,9
2009	334 953	173 091	51,7	161 862	48,3
2010	416 650	239 302	57,4	177 348	42,6
2011	491 756	280 440	57,0	211 316	43,0
2012	572 342	320 268	56,0	252 074	44,0
2013	669 974	421 754	63,0	248 220	37,0
2014	675 093	365 454	54,1	309 638	45,9
2015	663 223	358 217	54,0	305 006	46,0

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Саме з цією метою ми пропонуємо Фонд гарантування вкладів фізичних осіб переіменувати у Фонд гарантування депозитів (ФГД), який повинен також гарантувати повернення вкладів суб'єктів господарювання на рівні з коштами фізичних осіб.

Такий захід дозволить підвищити довіру до банківської системи з боку як фізичних, так і юридичних осіб, що, в свою чергу, сприятиме збільшенню ресурсної бази банківської системи України.

Необхідно також гарантувати повернення депозитів незалежно від валюти вкладу, оскільки страхування депозитів лише у національній валюті може призвести до низької пропозиції іноземної валюти, а також сприяти відтоку капіталу за кордон.

В Україні існує встановлення ліміту страхового покриття на одного вкладника за його банківськими рахунками у розмірі 50 тис. грн., починаючи з 2007 р. При цьому слід зазначити, що спочатку сума страхового покриття дорівнювала 1 200 грн., потім відбулися підвищення. Так, у 2003 р. спочатку її було збільшено до 1 500 грн., а потім – до 2 тис. грн.; у 2004 р. – до 3 тис. грн.; у 2005 р. – до 5 тис. грн.; 2006 р. – спочатку до 8 тис. грн., а потім – до 15 тис. грн. відповідно, на сьогоднішній момент сума становить 200 тис. грн. [8]. Звичайно, підвищення страхового покриття мало би підвищувати довіру з боку населення та гарантувати повернення їх вкладів. У той же час необхідно зазначити, що підвищення страхового покриття створює додаткове навантаження на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, та у ситуації, яка склалася внаслідок значної кількості банкрутств банківських установ, вимагає значних коштів з Державного бюджету.

Окрім компенсатора вкладів фізичних осіб, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб виконує функції ліквідатора, допомагає банку вживати превентивні заходи щодо попередження банкрутства. При цьому слід зазначити, що коло виконуваних функцій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб обмежене у порівнянні з деякими економічно розвиненими країнами.

Особливістю діяльності Федеральної компанії страхування депозитів (ФКСД) в США є те, що остання виконує не тільки функції зі страхування депозитів, але й наглядові та регулятивні повноваження з контролю за платоспроможністю депозитних установ. Тому ФКСД притаманні ознаки не лише страховика депозитів, а й органу банківського нагляду. Також ФКСД виконує функції ліквідатора банків та ощадних асоціацій, у разі неплатоспроможності реорганізовує їх, продає активи, надає кредити для фінансового оздоровлення проблемних банків тощо.

Аналізуючи вітчизняний досвід діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, слід зазначити, що виплати вкладникам банку починаються після оголошення банку банкрутом не пізніше, ніж через два місяці після по-

чатку ліквідації, протягом трьох місяців. Але при цьому, як свідчить вітчизняна практика, більшість банків, що мають фінансові труднощі, не бажають визнавати себе банкрутом, намагаючись знайти нового інвестора, звертаючись за допомогою до Національного банку України. Такий процес може тривати більше року, банк при цьому не виплачує своїм вкладникам кошти, а його фінансовий стан суттєво не покращується. З метою уникнення таких ситуацій доречно було б на державному рівні запропонувати певний механізм стосовно злиттів та поглинань та надати певні права та зобов'язання щодо реалізації даних процесів Фонду гарантування депозитів.

Доцільно також у сучасних умовах надати Фонду гарантування депозитів повноважень щодо вибору найбільш правильного банку для проведення процедури злиття чи поглинання.

Досить дискусійним питанням залишається визначення джерел формування коштів Фонду гарантування депозитів та розмір внесків банків-учасників. Практика зарубіжних країн, довела, що держава повинна приймати участь у діяльності системи страхування депозитів, особливо у період банківських криз.

Враховуючи вищезазначене, а також той факт, що банківська система України є недостатньо фінансово стійкою, слід зазначити, що держава повинна приймати на себе деякі зобов'язання зі страхування депозитів, хоча однозначно визначити їх розмір і форми дуже складно. Тому Фонд гарантування депозитів повинен функціонувати як самостійна державна організація, основною метою діяльності якої є не отримання прибутку, а підвищення довіри до банківської системи України і як результат – зростання її стійкості та надійності. Основними джерелами формування коштів Фонду гарантування депозитів повинні бути, звичайно, кошти фінансово-кредитних організацій, які є учасниками Фонду, при цьому слід зазначити, що лише вони мають право залучати депозити від фізичних та юридичних осіб.

Виходячи з цього, банки, які здійснюють більш ризикові операції, повинні сплачувати вищі страхові внески, ніж банки, що ведуть зважену ризикову політику. Диференціацію внесків на практиці здійснити досить важко у зв'язку зі складністю об'єктивного визначення ступеня ризику діяльності конкретного банку.

Вирішити дану проблему, на наш погляд, можна шляхом визначення ризиковості діяльності банку, на основі розрахунку певних економічних показників, зокрема: нормативу адекватності регулятивного капіталу (нормативу платоспроможності банку), відношення залученого капіталу до власного, питомої ваги проблемних кредитів у загальному обсязі, співвідношення між депозитами та капіталом, відношення депозитів та активів банку, рентабельності капіталу та активів, співвідношення темпів приросту прибутку, активів та депози-

тів. На основі розрахунку даних показників до речним є введення корегуючого показника.

Диференціація розміру страхового внеску залежно від рівня ризиковості банку дає змогу зменшити розміри субсидіювання проблемних банків фінансово стійкими та ліквідує прагнення банків до проведення занадто ризикових операцій, оскільки банку при цьому доведеться платити більші відрахування. Другим позитивним ефектом від диференціації внесків до Фонду гарантування депозитів залежно від ризиковості діяльності є збільшення ресурсної бази останнього, що, в свою чергу, дозволить йому розширити спектр виконуваних функцій, зокрема, у сфері стосовно реорганізації банків.

Серед інших пропозицій, що стосуються вдосконалення системи управління депозитною політикою, є впровадження в практику моделі управління якістю депозитних послуг на мікрорівні. Адаже покращення якості депозитного обслуговування може стати одним з компонентів щодо збільшення кількості депозитів як фізичних, так і юридичних осіб у банках в Україні.

Якість банківської депозитної послуги полягає в сукупності її властивостей та характеристик, які здатні найбільш повно та ефективно задовольнити існуючі потреби клієнтів. У результаті споживання депозитних послуг клієнти банку формують репутацію банку, яка буде основою його іміджу. До основних складових при підвищенні якості депозитної послуги можна віднести наступні:

1. Надійність банківської установи. Стосовно даного пункту необхідно проаналізувати наявність різноманітних рейтингів у банківської установи (як міжнародних рейтингових агентств, так і народних рейтингів). Також певне значення має і походження капіталу банку (наявність іноземного капіталу, а також державного).

2. Зручність депозитної послуги, що включає фізичні можливості банківської установи, наявність розгалуженої системи філій, розвинутої інфраструктури, кореспондентських відносин з міжнародними організаціями, зручність та респектабельність приміщень, зовнішній вигляд персоналу, використання новітніх банківських технологій та ін.

3. Індивідуальний підхід банку до клієнтів під час кожного з етапів депозитного обслуговування, включаючи: першу зустріч з клієнтом до укладання договору і відкриття рахунку; взаємовідносини банку з клієнтом під час дії депозитного договору та після закінчення його дії. Важливим є готовність банку йти на певні компроміси, вносячи певні уточнення до стандартних депозитних договорів залежно від конкретної ситуації.

4. Важливу роль на сучасному етапі, в умовах конкурентного ринку відіграє людський фактор, основною формою прояву є доброзичливість персоналу, його вміння на високому професійному рівні задовольнити потреби клієнта у депозитному продукті. При цьому значну

роль відіграє як досвід персоналу, так і його спроможність викликати довіру з боку клієнтів та створити відчуття конфіденційності їх відносин з банком.

5. На сучасному етапі, в умовах існування морального ризику неабияку роль відіграє формування у клієнта відчуття причетності. Клієнт повинен бути у курсі всіх актуальних тенденцій, що відбуваються у банку, мати уявлення про його фінансовий стан та ін.

Висновки. Цінові інструменти депозитної політики зазвичай є більш дієвими, але український досвід свідчить про низьку їх ефективність на сучасному етапі в кризових умовах в Україні. Тому основні аспекти депозитної політики потрібно робити на підвищенні довіри до банківської системи з боку населення як на макро-, так і на мікрорівнях. Що стосується макроекономічного рівня, необхідно здійснити певні зміни як у діяльності, так і у фінансовому забезпеченні Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Дискусійним є питання щодо ресурсів даного Фонду, особливо у період масових банкрутств банків в Україні. Що стосується мікрорівня, то слід зазначити, що найвищий рівень надання якості депозитної послуги дасть можливість забезпечити найбільш повну реалізацію ринкового потенціалу банківської установи, отримуючи належний прибуток. Впровадження стандартів якості депозитного обслуговування в Україні дасть змогу банківським установам не лише збільшити депозитну базу, поліпшити якість депозитного портфеля, але й сформує корпоративну культуру банку та поліпшить імідж банківського сектору України взагалі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / [С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова]. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
2. Банківська система України: [монографія] [В.В. Коваленко, О.Г. Коренева, К.Ф. Черкашина, О.В. Крухмаль]. – Суми: УАБС НБУ, 2010. – 187 с.
3. Банківська справа: [підручник] / [І.О. Лютий., А.С. Криклій, В.І. Міщенко та ін.]; за заг. ред. І.О. Лютого. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. – 384 с.
4. Гроші та кредит: [підручник] / М.І. Савлук, А.М. Мороз та ін.; за заг. ред. М.І. Савлука; 4-те вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2006. – 744 с.
5. Основні тенденції грошово-кредитного ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=14716092&cat_id=58038.
6. Показники діяльності банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aub.com.ua/2008.html?_m=publications&_t=cat&id=351.
7. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897.
8. Тимчасова адміністрація та ліквідація банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/payments/>.